

НАЦІОНАЛЬНА РОЗВІДУВАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ ЯК ФАКТОР ВНУТРІШНЬОЇ ТА ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ТУРЕЧЧИНИ

В. Паливода, центр безпекових досліджень НІСД

В аналітичній записці розглянуто участь Національної розвідувальної організації Турецької Республіки в реалізації планів президента країни Р. Ердогана як у сфері внутрішньої політики, так і на міжнародній арені.

Висновки

1. Туреччина продовжує цілеспрямовані зусилля, метою яких є посилення її позицій як регіонального лідера, використовуючи при цьому всі наявні можливості, зокрема так звану розвідувальну дипломатію.

2. Національна розвідувальна організація (далі – МІТ¹) Туреччини все частіше вдається до проведення оперативних заходів наступального характеру, успішно конкуруючи з такими спецслужбами світового рівня, як Моссад (Відомство розвідки і спеціальних завдань – служба зовнішньої розвідки Ізраїлю) та Головне управління зовнішньої безпеки Франції (далі – DGSE – Direction générale de la Sécurité extérieure).

МІТ протягом останніх років відіграє важливу роль у сприянні проведенню внутрішньої та зовнішньої політики Туреччини, особливо відтоді, коли у 2018 р. президент Р. Ердоган очолив Національну раду з координації розвіддіяльності.

У 2010–2023 рр., коли директором МІТ був Х. Фідан, близький соратник і довірена особа Р. Ердогана, розвідслужба значно розширила свої повноваження, зміцнила позиції в усіх сферах суспільного життя, одночасно виконуючи найбільш делікатні доручення вищого керівництва держави². Так, глава МІТ протягом тривалого часу відігравав провідну роль у відносинах між Туреччиною та Ізраїлем і підтримував контакти з керівництвом Моссаду навіть у часи напруженості між країнами³. У 2022 р. Х. Фідан брав активну участь у процесі повного відновлення

¹ Акронім від назви турецькою мовою – Milli İstihbarat Teşkilatı. МІТ підпорядкована президентові. Функції МІТ: зовнішня розвідка, контррозвідка, радіоелектронна розвідка, боротьба з тероризмом, забезпечення кібербезпеки.

² Р. Ердоган у 2003–2014 рр. обіймав посаду прем'єр-міністра, якому була підпорядкована МІТ. З 2014 р. він обіймає посаду президента країни. Посаду прем'єр-міністра ліквідовано у 2018 р.; повноваження з управління урядом передано президенту Р. Ердогану.

³ Значне охолодження відносин між двома країнами відбулося у 2010 р., коли турецькі активісти спробували

дипломатичних відносин між Туреччиною та Ізраїлем. Тоді ж підписано секретний меморандум щодо співпраці між спецслужбами цих країн⁴.

Водночас у жовтні 2023 р. після початку фактичної війни між ХАМАСом та Ізраїлем ізраїльсько-турецькі відносини знову зіпсувалися, а МІТ розпочала активні дії щодо виявлення та знешкодження агентури Моссаду в країні⁵. За даними проурядової газети «Sabah», у складі МІТ створено спеціалізований підрозділ, який проводить операції проти своїх колишніх партнерів з ізраїльської розвідки. Спричинила таку ситуацію діяльність Моссаду, спрямована проти активістів ХАМАСу, котрі перебувають на території Туреччини. За останні роки Анкара надала багатьом із них громадянство, а рух ХАМАС отримав можливість залучати кошти через турецьку фінансову та банківську системи.

У лютому 2024 р. новий директор МІТ І. Калин (колишній пресекретар Р. Ердогана) провів зустріч із керівником ХАМАСу І. Ханією, під час якої обговорювалися заходи щодо врегулювання ситуації в Секторі Гази, звільнення ізраїльських заручників, а також питання щодо організації гуманітарної допомоги для жителів анклаву. А у березні 2024 р. І. Калин перебував у США, де провів переговори з директором ЦРУ В. Бернсом, які стосувалися ситуації в Іраку, Сирії, а також зусиль щодо припинення вогню в Секторі Гази та російсько-української війни.

У лютому 2024 р. МІТ оголосила про виявлення шпигунської мережі, пов'язаної з Головним управлінням зовнішньої безпеки Франції⁶. Троє громадян Сирії займалися політичним шпигунством та підготовкою фейкової інформації щодо порушення прав людини і застосування Туреччиною тортур у центрах утримання сирійських біженців. Мета такої інформації – скомпрометувати міграційну політику Анкари та поставити її у складне становище на міжнародній арені.

На початку 2024 р. МІТ оприлюднила відкриту частину щорічного звіту, в якому наголошується, що безпекові структури мають адекватно реагувати на нові гібридні та асиметричні загрози, що постали перед Туреччиною. З огляду на ці загрози, МІТ використовує та вдосконалює весь арсенал розвідувальної діяльності:

прорвати морську блокаду Сектора Гази і були зупинені ізраїльськими військовими. Тоді було вбито 9 осіб, а ще 40 – постраждали. Чергове загострення сталося у 2018 р. після оголошення Єрусалима столицею Ізраїлю.

⁴ Див. аналітичну записку «Співробітництво Турецької Республіки та Держави Ізраїль у безпековій сфері», № 239/861 від 16.11.2022 р.

⁵ МІТ спільно з поліцією розпочала оперативне розпрацювання агентурної мережі Моссаду в грудні 2022 р. Тоді було затримано 68 осіб. У 2023 р. затримано ще 9 підозрюваних. У рамках розслідування встановлено, що Моссад через приватних детективів здійснював збір біографічних даних щодо об'єктів свого розвідувального інтересу, фото- та відеодокументування, візуальне спостереження та встановлення пристроїв стеження.

⁶ У грудні 2023 р. в Азербайджані заарештовано французького бізнесмена М. Райана, якого звинуватили у шпигунстві. У зв'язку з цим персонами нон грата оголошено двох співробітників посольства Франції (офіцери місцевої резидентури DGSE). З огляду на тісні зв'язки між Баку та Анкарою в безпековій сфері, навряд чи це пояснюється простим збігом обставин.

агентурну розвідку, радіоелектронну розвідку, кіберрозвідку, геопросторову розвідку, БпЛА, аналіз великих даних і штучний інтелект.

У звіті зазначено, що МІТ у своїй роботі приділяє значну увагу міжвідомчій координації, завдяки чому проведено багато успішних операцій з іншими органами безпеки з метою боротьби з тероризмом, організованими злочинними угрупованнями, кібератаками та шпигунською діяльністю.

Що стосується боротьби з тероризмом, МІТ вийшла за рамки збирання розвідданих про об'єкти терористів і продовжувала дотримуватися тактики знищення цілей. У результаті закордонних операцій, проведених у 2023 р., нейтралізовано низку лідерів Робітничої партії Курдистану⁷ (далі – РПК), знищено об'єкти її інфраструктури. Крім того, тривають спроби вивезти з-за кордону активістів РПК, зокрема виконавців терактів, скоєних на території Туреччини.

МІТ виявила підпільні структури ФЕТО⁸ та їхні канали зв'язку, перевела боротьбу з її послідовниками в міжнародний вимір, забезпечивши екстрадицію керівних членів організації з-за кордону до Туреччини⁹.

У контексті боротьби з радикальними організаціями на глобальному рівні, МІТ проводила точкові операції в районах, де такі структури становлять загрозу інтересам Туреччини. Зокрема, було нейтралізовано лідера ІДІЛ аль-Кураші та попереджено спроби згаданих організацій вчинити ворожі дії проти Туреччини.

Згідно з визначеними керівництвом держави підходами до здійснення активної політики в усіх регіонах, де присутні національні інтереси Туреччини, МІТ у 2023 р. провела успішні операції у таких кризових зонах, як Сирія, Україна, Лівія та Нагірний Карабах¹⁰.

МІТ відстежує й припиняє діяльність іноземних спецслужб, міжнародних організацій, приватних військових і розвідувальних компаній та афілійованих з ними осіб і структур, які здійснюють шпигунську, деструктивно-сепаратистську діяльність, диверсійні та психологічні операції проти Туреччини. Як і у випадку з викриттям шпигунської мережі Ізраїлю, МІТ переконливо продемонструвала, що не дозволить перетворити Туреччину на «ігровий майданчик» для іноземних сил.

⁷ Турецька влада використовує термін «нейтралізувати», маючи на увазі, що терористи здалися, були вбиті або затримані. У вересні 2023 р. ЗМІ повідомили про нейтралізацію на території Сирії одного з головних фінансових функціонерів РПК З. Бінбір, а також одного з лідерів підрозділу РПК, створеного для проведення терактів у мегаполісах Туреччини, У. Дервіш.

⁸ Акронім від назви турецькою мовою – Fethullahçı Terör Örgütü (Терористична організація фетхуллахівців). Так у Туреччині офіційно називають громадський рух «Хізмет» Ф. Гюллена.

⁹ Після придушення спроби військового перевороту в липні 2016 р., МІТ розпочала заходи, спрямовані на затримання за кордоном і вивезення до Туреччини (як правило, в обхід процедури екстрадиції) політичних супротивників Р. Ердогана. У 2019 р. МВС повідомило, що в такий спосіб було доставлено 100 осіб із 20 країн. За даними ООН (на початок 2021 р.), МІТ вивезла 31 особу до Туреччини для судового переслідування. Такі факти мали місце в Малайзії, Пакистані, Казахстані, Косово, Молдові, Азербайджані, Габоні, М'ямбі та Україні.

¹⁰ Ще в 2021 р. віцепрезидент Туреччини Ф. Октай визнав, що МІТ брала активну участь у війні в Нагірному Карабасі восени 2020 р., допомагаючи Азербайджану. Він також зазначив, що МІТ вела важливу роботу щодо захисту національних інтересів та формування балансу сил у таких регіонах, як Сирія, Лівія та Афганістан, на користь Туреччини, відповідно до її державної політики.